

GABON'DA DARBE GİRİŞİMİNİN NEDENLERİ VE FRANSIZ AFRİKASI'NDA DARBE EKOSİSTEMİ

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

2020 yılından bu yana Fransız Afrika (Françafrique) ülkeleri Mali, Gine, Burkina Faso ve Nijer'in ardından Gabon'da da darbe gerçekleşmesi, diğerlerinde olduğu gibi toplumsal temelde yükselen Fransız karşıtlığının bu ülke askerlerini de cesaretlendirdiğine işaret etmektedir.

”

Gabon'da 30 Ağustos Çarşamba günü Devlet Başkanı Ali Bongo'ya karşı gerçekleşen darbe girişimiyle 54 yıllık Bongo ailesi yönetiminin yıkılıp yıkılmayacağı tartışma konusudur. 2020 yılından bu yana Fransız Afrika (Françafrique) ülkeleri Mali, Gine, Burkina Faso ve Nijer'in ardından Gabon'da da darbe gerçekleşmesi, diğerlerinde olduğu gibi toplumsal temelde yükselen Fransız karşıtlığının bu ülke askerlerini de cesaretlendirdiğine işaret etmektedir. Ancak bunun yanı sıra Gabon iç siyasetinde aile içi iktidar mücadelesi de mevcuttur ki 2019 yılında

gerçekleşen başarısız darbe girişiminde yaşanan olaylar ve arka planındaki gelişmeler hâlâ tazedir. Dolayısıyla bu yönüyle günümüzdeki darbe girişimi Batı Afrika ülkelerinde gerçekleşenlerden farklılık göstermektedir. Ayrıca Gabon'daki darbe girişiminin 26 Ağustos'ta gerçekleşen tartışmalı seçimlere dayanması da her iki argümanı da kanıtlamaktadır. Buradan hareketle yazıda, darbe girişiminin gelişim seyri ve nedenleri, Fransız Afrika'sında daha önce gerçekleşen darbelerle farklılıklar ve benzerliklerinin yanı sıra devrik Ali Bongo yönetiminin yabancı aktörlerle ilişkileri incelenmektedir.

DARBE GİRİŞİMİNİN GELİŞİMİ VE BATI AFRİKA'DAKİ ÖRNEKLERDEN AYRIŞMASI

Gabon Seçim Komisyonunun 30 Ağustos Çarşamba günü Devlet Başkanı Ali Bongo Ondimba'nın 26 Ağustos'ta gerçekleşen seçimleri kazandığını ve üçüncü dönemde görevini sürdüreceğini açıklamasından birkaç dakika sonra, üst düzey askerî yetkililer bir darbe girişimi gerçekleştirdiklerini duyurmuş ve seçim sonuçlarını iptal ettiklerini ilan etmiştir. Darbe girişiminin lideri ise Ali Bongo'nun kuzeni ve ülkenin en güçlü güvenlik birimi Gabon Cumhuriyet Muhafızlarının Başkomutanı

Brice Clothaire Oligui Nguema olarak duyuruldu. Söz konusu seçimler için muhalif gruplar, Albert Ondo Ossa için birleşmiş olmasına rağmen kaybetmelerinin sebebinin Bongo iktidarının seçimlere hile karıştırması olduğunu iddia etmiştir.

Nguema'nın arka planı incelendiğinde dikkat çeken bilgiler; Fas'taki Meknes Kraliyet Askerî Akademisinde eğitim görmesi, eski Devlet Başkanı Ömer Bongo'nun ölümüne kadar yaverlik görevini üstlenmesi, Ali Bongo Dönemi'nde Fas ve Senegal'deki diplomatik misyonlarda görevlendirilmesi ve 2019'dan darbe gerçekleştirilene kadar mevcut görevini sürdürmesidir. Nguema'nın, Ali Bongo'nun görev süresini uzatan yasayı çıkarmasının ardından toplumda oluşan huzursuzluk sürecinde "Başkanımı şeref ve sadakatle savunurum" sözünü içeren bir şarkı da bestelemesi ilginçtir. Nguema, askerî ve diplomatik görevlerinin yanı sıra milyoner bir iş adamıdır. Organize Suç ve Yolsuzluk Raporlama Projesi'nin (Organized Crime and Cor-

ruption Reporting Project - OCCRP) Bongo ailesinin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki varlıkları üzerine 2020 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, Nguema nakit ödeme yaparak gayrimenkul yatırımını yapmıştır. Nguema, darbenin ardından Fransız Le Monde gazetesine verdiği röportajda ise Ali Bongo'nun hastalığından dolayı ülkeyi yönetebilecek durumda olmamasına rağmen görev süresini uzattığına fakat bunu engellemek için kimsenin inisiyatif alamadığına dikkat çekerek emekli olabileceğini belirtmiştir.

FRANSIZ AFRİKASI'NDA GABON VE DARBE EKOSİSTEMİ

Gabon, petrol ve doğal gazın yanı sıra uranyum, elmas, altın ve manganez gibi doğal kaynaklara sahiptir. Fransa'dan 1960 yılında bağımsızlığını alan Gabon, kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte siyasi, ekonomik ve sosyokültürel açılardan Paris'in etkisinde bir ülke olmuştur. Diğer Fransız Afrika ülkelerinde olduğu

gibi Paris yönetimi, siyasi ve sosyokültürel açıdan nüfuzunu sürdürmek amacıyla Libreville ve Lambarene şehirlerinde Saint-Gabriel Kardeşler isminde iki kampüs kurarak ülkede bugün bile söz sahibi olan politikacı ve diplomatları ülke sistemine yerleştirmiştir. Ekonomik açıdan ise Gabon'un, Fransız frangını kullanmasının yanı sıra doğal kaynaklarının işletmesi büyük oranda Fransız şirketlerinin kontrolündedir.

Gabon'u, kuruluşundan 1967'deki ölümüne kadar Fransa'nın desteğiyle yöneten Leon M'ba'nın ardından iktidara gelen Albert Bernard Bongo, 1973 yılında Müslüman olarak Ömer ismini almış ve 2009 yılındaki ölümüne kadar ülkeyi yönetmiştir. Bu dönemde dikkat çeken gelişmeler, Çin'in Gabon'la kurduğu ilişkiler ve tek partiden çok partili seçimlere geçilmesi olmuştur. Ömer Bongo'nun ölümünün ardından oğlu Ali Bongo ile eşi Çinli olan kız kardeşi Pascaline Bongo arasında iktidar mücadelesi yaşanmış ve 2009'daki seçimleri Ali Bongo kazanmıştır. Benzer şekilde 2016 yılında da kız kardeşine karşı az bir farkla seçimleri kazansa da Ali Bongo'ya karşı muhalif gösteriler ülkede istikrarı etkileyecek boyuta ulaşmıştır. 2018 yılında ise Ali Bongo, Suudi Arabistan ziyareti sırasında felç geçirmiş, tedavi için Fas'a gitmiş ve devletin bu süreçte lidersiz kalması, 2019 yılındaki darbe girişimi için zemin oluşturmuştur. Cuntacıların okuduğu darbe bildirisinde, 2016 yılındaki kanlı protestolara atıf yapılmış ancak kısa sürede hükümete bağlı birlikler tarafından bu girişim bastırılmıştır. Dolayısıyla 2019'daki darbe giri-

şimi, kardeşlerin iktidar kavgası arka planına dayanması ve günümüzdeki girişimin seçimlerdeki hile iddialarıyla ilgili olmasından dolayı önceliklerden ayrılmaktadır.

Gabon'daki darbe girişimi, bilhassa 2020 yılından bu yana Batı Afrika ülkelerinde yaşananlarla şeklen benzerliği bulunsa da dinamikler açısından farklıdır. Darbenin şeklen benzerliği bölge toplumları nezdinde Fransız sömürgeciliğine karşı oluşan tepkiye dayanan darbe ekosistemidir. Dolayısıyla Fransız Afrikası toplumlarında oluşan yeni sömürgeci yaklaşıma karşı duruş ve uluslararası siyasette yükselen aktörlerin varlığıyla askerî liderler,

bu durumu fırsata çevirmek için cesaretlenmiştir. Farklılık ele alındığında ise Sahel bölgesinde gerçekleşen darbeler, güvenlik ve yönetimle ilgili sorunlarırken Gabon'da seçim süreciyle ilgili bir anlaşmazlık söz konusudur.

BONGO YÖNETİMİNİN ULUSLARARASI AKTÖRLERLE ÇEŞİTLENDİRİLEN İLİŞKİLERİ

Gabon'da en etkin nüfuz sahibi olan ülke Fransa olsa da Ali Bongo'nun 2009 yılında Ömer Bongo'dan görevi devralmasının ardından Fransa'dan uzaklaşma başlamıştır. Ali Bongo'nun bu kararı-

nın arka planının 2010 yılının başında Fransa'nın Bongo ailesinin mal varlıklarına soruşturma yapmasıyla ilgili haberlere dayandığı söylenebilir. Nitekim 2010'dan itibaren Ali Bongo'nun eşi Sylvia ve oğlu Nurettin Bongo Valentin, Paris'ten daha çok Londra'da zaman geçirmeye başlamış ve Gabon, 2022'de İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) üyesi olmuştur. Ayrıca 2012 yılında Çin'in sağladığı kalkınma yardımları yoluyla Gabon, Orta Afrika'nın turizm merkezi olmak amacıyla stadyum, otel ve diğer altyapı inşaatlarına yatırım yapmıştır. Diğer taraftan 2022 yılında Fransız yetkililer, Ömer Bongo'nun 54 çocuğundan 9'unun en az 85 milyon euro değerindeki gayrimenkullerinin yolsuzlukla edinildiğini iddia etmiştir. Dolayısıyla Fransa'nın, uzun yıllardır Ali Bongo yönetimiyle anlaşmazlık yaşadığı açıktır.

Bongo yönetiminin İngiltere ve Çin'le ilişkilerini geliştirmesi, bu ülkede petrol, uranyum ve manganez başta olmak üzere farklı doğal kaynaklar üzerinden şirketleriyle etkin olan Fransa'yı endişelendiriyordu. Sonuç olarak Gabon'da yaşanan darbe girişimi, 2020 yılından itibaren diğer Fransız Afrikası ülkelerde yaşananlardan farklı olsa da benzerlikleri de bulunmaktadır.

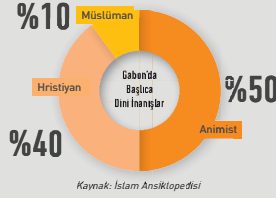
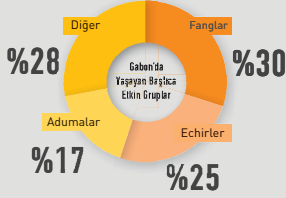
Gabon, Mozambik ve Ruanda'nın ardından Afrika'daki Anglofon olmayan üçüncü İngiliz Milletler

Gabon'un Sosyokültürel ve Ekonomik Profili

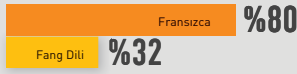
Gabon Nüfusu ve Etnik Gruplar

Gabon, Orta Afrika'da Kongo, Kamerun ve Ekvator Ginesi'yle çevrilmiş bir konumda yer almaktadır. Ülke Atlantik Okyanusu boyunca uzanmaktadır. Gabon, 2022 verisine göre yaklaşık **2,3 milyon nüfusa** sahiptir. Gabon, diğer Afrika ülkeleri bağlamında görece az nüfusa sahip olmasına rağmen her biri kendi dili ve kültürü olan yaklaşık **40 farklı etnik gruba** ev sahipliği yapmaktadır.

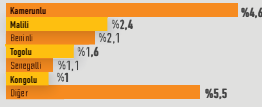
Kaynak: İslam Ansiklopedisi

Gabon'da Konuşulan Başlıca Diller

Gabon'da yaşayan 40'tan fazla Bantu kabilesinin her birinin kendilerine özgü ana dilleri ve kültürleri vardır. Hükümet 2012 yılında İngilizceyi ikinci ulusal dil haline getirmek istediğini açıklamıştır.

Gabon'da Yaşayan Diğer Afrika Ülke Vatandaşları

Doğal Kaynaklar ve Ekonomik Profil

Gabon ekonomisi yoğunlukta doğal kaynaklara bağlıdır. Gabon'un başlıca doğal kaynakları arasında **ham petrol, doğal gaz, orman, altın, demir ve manganez** bulunmaktadır.

Türkiye - Gabon Ticaret Hacmi ve Başlıca Ürünler

Türkiye'nin Gabon'a ihracatındaki başlıca ürün grupları: Kereste, demir-çelik ürünleri, gıda ve plastik ürünler. Türkiye'nin Gabon'a ithalatındaki başlıca ürün grupları: Ağaç ve ahşap, demir - çelik ve metal hammaddeler, mineral yarıktar.

Yıl	İhracat Dolar	İthalat Dolar	Toplam Ticaret Hacmi
2018	31 milyon	8 milyon	39 milyon
2019	72 milyon	8 milyon	80 milyon
2020	49 milyon	20 milyon	69 milyon
2021	47 milyon	20 milyon	67 milyon
2022	70 milyon	22 milyon	92 milyon

2 Eylül 2023

info@orsam.org.tr www.orsam.org.tr orsammerkezi

Topluluğu üyesi ülke olmuştur. Gabon'un İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olmasının arka planında uluslararası ticaret dilinin İngilizce olması bulunmaktadır ki Ali Bongo yönetimi; petrol, ahşap ve maden sektörlerine bağımlı olan ülke ekonomisini çeşitlendirme açısından da bir vizyona sahipti. Bu kapsamda Anglofon Afrika ülkelerinin kalkınma modelleri Bongo'nun dikkatini çekmekteydi. Ayrıca Ali Bongo çocukluk yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim almış olmasının da etkisiyle okullarda ikinci yabancı dil olarak İngilizce öğretilmesine dair plan da geliştirmişti. Dolayısıyla Bongo yönetiminin İngiltere ve Çin'le ilişkilerini geliştirmesi, bu ülkede petrol, uranyum ve manganez başta olmak üzere farklı doğal kaynaklar üzerinden şirketleriyle etkin olan Fransa'yı endişelendiriyordu.

Sonuç olarak Gabon'da yaşanan darbe girişimi, 2020 yılından itibaren diğer Fransız Afrika ülkelerinde yaşananlardan farklı olsa da benzerlikleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda farklılık iç siyasi dinamiklerken benzerlik ise darbe ekosisteminin sunduğu cesarettir. Gabon'da yabancı aktörlerin nüfuzu ise darbe girişimine kalkışan iç aktörleri cesaretlendirmiştir. Bu anlamda Ali Bongo yönetiminin ekonomisini çeşitlendirmek amacıyla Çin ve İngiltere başta olmak üzere diğer aktörlerle yakın ilişkiler kurması, Fransa'yı Gabon'daki çıkarları konusunda endişelendirmiş ve memnuniyetsiz bir aktör hâline getirmiştir. Nitekim Fransa'nın Ali Bongo yönetimine karşı yürüttüğü olumsuz kampanya da bu durumun bir parçasıdır. ■